
Rickul/Nuckö Hembygdsförenings Medlemsblad

Nr 4 December 2002 Årgång 10

Roslepstranden vid "Stenbor"

Foto: Bengt Heyman

Rickul/Nuckö Hembygdsförening

Adress Rickul/Nuckö Hembygdsförening
c/o Brita Wiberg, Viktoriavägen 39,
125 34 ÄLV SJÖ

Postgiro 55 68 81 - 1

E-post hembygdsforeningen@home.se

Webbplats <http://hem.passagen.se/rnhem>

Ansvarig utgivare Göte Brunberg.

Redaktion Informationskommittén (Göte Brunberg, Inger Nemeth och Eva Heyman).

Tryckt av BG butiken, Stockholm.

Medlemsavgift Ordinarie medlem och stödmedlem 150:-, ungdomsmedlem (t.o.m. 25 år) 50:-.

Annonspriser 1/1 sida 1200:-, 1/2 sida 700:-,
1/4 sida 400:-, 1/8 sida 250:-.

Nästa manusstopp 2003-02-10.

Styrelse

Ordförande

Sven G Frejman (Pasklep), Landstormsvägen
18B, 762 51 Rimbo, tfn/fax 0175-713 65,
e-post sveng@home.se

Sekreterare

Brita Wiberg (Ölbäck), Viktoriavägen 39,
125 34 Älvsjö, tfn 08-99 32 26,
e-post b.wiberg@swipnet.se

Kassör

Gundel Stenberg (Ölbäck), Helsingörsgatan 18,
1tr, 164 44 Kista, tfn 08-752 60 22,
e-post gundel.stenberg@bredband.net

Övriga ordinarie ledamöter

Sture Koinberg (Roslep), Odelbergsvägen 74,
122 37 Enskede, tfn 08-659 69 81,
e-post sture.koinberg@koinberg.se

Bertil Nyman (Gutanäs), Blockvägen 5,
175 40 Järfälla, tfn/fax 08-580 370 49.

Anders Peedu (Enby), Krassevägen 3,
169 33 Solna, tfn 08-27 03 06,
e-post anders.peedu@telia.com

Anne Schönberg (Spithamn), Inteckningsv. 50,
129 31 Hägersten, tfn 08-744 24 54,
e-post anne.schonberg@jm.se

Föreningens ändamål

(citat ur stadgarna paragraf 2)

"Föreningen skall värna om och levandegöra det estlandssvenska kulturarvet från Estland och Sverige, både i bevarandet av historien, nuet och utvecklingen framåt, genom att

- främja kulturella, konstnärliga, musikaliska och litterära intressen såväl i Estland som i Sverige.
- vara kontaktorgan för Rickul/Nucköborna i Sverige, samt informationsorgan i Sverige och Estland.
- i möjligaste mån försöka behålla och vårda den gamla hantverkstraditionen och bebyggelsen i vår egen svenskort.
- vara behjälplig vid reseevenemang till vår hembygd.
- bibringa våra yngsta och ungdomar de traditioner vi själva mottagit och bevarat, samt idka annan härmed förenlig verksamhet."

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Medlemsavgiften	4
Föreningens insamlingar år 2003	4
Seniorgruppen	4
Västra Kustens Skogsägare – inför avverkningsssäsongen	4
Remissvar på Nuckö kommuns översiktsplan	5
Nyheter från Nuckö kommun	5
Kyrkoföremål från Rosleps kapell på Statens Historiska Museum	6
Information från Aibolands museum	6
Pensionärsresan	7
Jul- och Nyårshälsning från Nuckö kommun	7
Spithamn, en by i utveckling	8
Dialektinspelningar efterlyses!	9
Fem år på "Andruse maja" i Skåtanäs	10
"Våra" ryssars avfärd från Spithamn sensommaren 1941	11
m/s Juhans resor	12
Dokumentation av bebyggelsen i Rickul/Nuckö 1992-2002	16
Pärmar till försäljning	16
"Strand ... Rand", CD med koraler tonsatta av estlandssvenskar	17
Information från Estlandssvenskarnas kulturförening SOV	18
Julkappstips	20

Ordföranden har ordet

Sven G Frejman

Ännu ett år börjar lida mot sitt slut och snart står julen för dörren. År 2002 har varit ett stimulerande år. Rickul/Nuckö Hembygdsförening har fyllt 10 år och det har vi firat, bl.a. med inbjudna gäster från Nuckö kommun.

Pensionärsresan har äntligen blivit av. Som tidigare nämnts så var resan mycket uppskattad. Kommundirektören Ülo Kalm har i ett särskilt tackbrev, tillställt Hembygdsföreningen, framfört sitt tack å hela gruppens vägnar för en trevlig resa. I brevet skriver han: "Nuckö kommunstyrelse tackar Rickul/Nuckö Hembygdsförening för att man anordnade endagsresan till Stockholm för pensionärerna. Alla i gruppen är lyckliga och mycket nöjda med resan. Många av dem, som för första gången besökte Sverige, har sagt: 'Utand här resan hade vi aldrig någonsin kunnat komma till våra förfäders land.'" Det känns bra att kunna göra något för människorna som lever kvar i vår gamla hembygd. Tack snälla Du, som gav bidrag och möjliggjorde resan.

Det har varit kommunalval i Estland. Ülo Kalm finns även i fortsättningen kvar som kommundirektör i Nuckö, något som känns tryggt. Ülo Kalm känner till våra problem, han är lyhörd och lättSAM att samarbeta med.

Präst till Nuckö: Kyrkoherde Leevi Reinaru, som har ansvaret för verksamheten i Nuckö och Növa, har en längre tid försökt få en präst från utlandet till dessa församlingar, gärna från Finland och helst en finlandssvensk.

Nu har en finlandssvensk präst vid namn Cay-Håkan Englund förklarat sig villig att arbeta för dessa församlingar. Han har intresse för estlandssvenskarna och känner sig kallad att arbeta för kyrkan i Estland. Om allt ordnar sig med det praktiska, bostad m.m., så kan han, kanske vår "nye" Sven Danell, tillträda tjänsten efter årsskiftet.

Cay-Håkan Englund har kontaktat mig och skriver: "Om allt går väl och jag kan tillträda tjänsten så småningom, hoppas jag att vi kan samarbeta på något sätt. Till exempel kunde vi ordna någon kulturdag, där vi kunde kombinera en svensk gudstjänst med föredrag, utställningar, traditionell mat, folkmusik och liknande. Möjligheterna är många."

Kulturkommittén: Manfred Hamberg och jag har varit i kontakt med Ülo Kalm om att anordna några kulturdagar i Rickul/Nuckö nästa sommar. Ülo Kalm är intresserad och då skulle det vara mycket trevligt om vi även kunde göra något tillsammans med den nya prästen. Mera information om detta kommer vi att meddela i nästa nummer av Medlemsbladet.

Hembygdsföreningen har nu existerat i drygt 10 år och intresset för att arbeta för föreningen verkar tillta.

Hälften av styrelseledamöterna består nu av vår nästa generation, ett bra utgångsläge för kommande år. Framöver har vi tänkt att alla arbetsgrupper och kommittéer skall arbeta närmare styrelsen.

Vid styrelsemötet i oktober hade vi ett kombinerat styrelse- och byombudsmöte. Det kom fram några synpunkter från byombuden, som vi skall arbeta vidare med. Till styrelsemötet i november var alla medlemmar i kommittéerna inbjudna. Min förhoppning är att alla grupper kan vara med åtminstone två gånger om året.

"Paraply"-organisationen: Som ni har kunnat läsa i tidigare nummer av Medlemsbladet har man från SOV föreslagit bildandet av ett "Estlandssvenskarnas Riksförbund", i vilket SOV:s och hembygdsföreningarnas medlemmar skulle ingå. Nu har man, som framgår av SOV-ordföranden Sven Salins artikel i detta nummer, i det korta perspektivet övergett denna plan. I stället skall det ske ett utökat samarbete mellan SOV och hembygdsföreningarna.

Samarbetsformerna diskuterades vid ett seminarium den 14 november. Ett första konkret samarbetsråd är att sätta igång ett arbete för att skapa en gemensam webbplats på Internet.

Nuckö kommuns översiktsplan: Hembygdsföreningen har, som tidigare nämnts, av kommunen utsetts till remissinstans. Ülo Kalm har bett om föreningens kommentar till planen senast den 31 oktober. Vad föreningen har svarat finns redovisat på annan plats i detta Medlemsblad. Tack Nuckö kommun för att vi får vara med och tycka!

Rosleps kapell: Styrelsen har beslutat att Sture Koinberg skall representera Hembygdsföreningen i Arbetsgruppen för uppbyggnad av Rosleps kapell.

Humanitär hjälp lämnas i december till ca 70 personer i Nuckö kommun med 200 EEK per person.

Roosta Camping: Klagomål har kommit från medlemmar att vi är utestängda därifrån över helgerna. Styrelsen skall kontakta Nuckö kommun för en förklaring.

Medlemsavgift: Några medlemmar har ännu inte betalt medlemsavgiften för år 2002. Vi har för år 2003 beslutat att de som inte har betalt avgiften före den 1 februari stryks ur medlemsregistret. *Jag vädjar till Dig att betala medlemsavgiften i tid. Vi behöver Dig i vår förening!*

Jag vill tacka kommundirektören Ülo Kalm med medarbetare för gott samarbete under det gångna året.

Jag vill också tacka alla styrelseledamöter, arbetsgrupper, kommittéer och föreningsmedlemmar för gott samarbete.

Slutligen ber jag att få tillönska Er alla en riktigt GOD JUL och ETT GOTT NYTT ÅR!

Medlemsavgiften

För närvarande är vi 780 medlemmar i föreningen. Medlemsavgiften för år 2003 är oförändrad: 150 kr för medlemmar och stödmedlemmar och 50 kr för ungdomar t.o.m. 25 år.

Vi ber dig att betala in medlemsavgiften senast den 31 januari 2003. På medlemskortet finns en rad för härstammingsort. Var vänlig och fyll i den by i Rickul/Nuckö som du härstammar ifrån. Om du vill kan du ta med både din fars och mors hemby. Om du härstammar från annan ort, fyll i kommunnamnet. Att veta medlemmarnas härstammingsort är viktigt för oss när vi t.ex. skall ordna någon byinriktad verksamhet.

Föreningens insamlingar år 2003

Ända sedan starten har föreningen samlat in pengar för att användas till olika ändamål i Rickul/Nucköområdet. Medlemmarna har varit generösa och pengarna har kunnat utnyttjas på ett bra sätt. Självfallet används de insamlade pengarna endast för det ändamål som de skänkts till och utbetalningar görs efter styrelsebeslut.

År 2003 samlar vi in pengar till följande ändamål:

Humanitär hjälp till behövande i Nuckö kommun. Pengarna kommer att användas för att stödja de sjuka, handikappade och gamla som har det sämst ställt. Utbetalningar sker till midsommar och före jul.

Nuckö kyrka - Kyrkan är i stort behov av reparation. Den är den enda fungerande kyrkobyggnaden i kommunen. Den får inte förfalla!

Vård av kyrkogårdar - Pengarna används för att vårda samtliga kyrkogårdar i Rickul/Nucköområdet. Vår strävan är att alla kyrkogårdar skall vara välskötta i sin helhet.

Byskyltar i f.d. byar - De byar som fortfarande är bebodda har fått sina byskyltar. Nu samlar vi in pengar för att kunna sätta upp minnesskyltar vid de byar som inte längre finns.

Skolbussen - Erling Lemberg har genom försäljning av sin bok och med insamlade medel kunnat köpa en

begagnad skolbuss som har överlämnats till Nuckö kommun. Eftersom bussen kommer att kräva en hel del reparationer och underhåll under de kommande åren fortsätter insamlingen. Boken "Hur orättvisa ödets gudinnor kan vara" kostar 200 kr, som oavkortat går

till insamlingen (plus eventuellt porto).

Föreningen är tacksam för alla bidrag. Ditt bidrag behöver inte vara stort. Det kommer ändå att vara välkommet och visar att det finns ett intresse för den gamla hembygden.

Seniorgruppen

Einar Hamberg

Det finns en seniorgrupp inom Rickul/Nuckö Hembygdsförening.

Ledamöter är Agnes Callenmark, Karin Dalström, Sven Boman, Einar Hamberg, Manfred Hamberg, Sture Koinberg, Erling Lemberg, Ingvald Luks och Erling Schönberg. Ytterligare ledamöter är mycket välkomna!

Seniorgruppen är helt fristående från föreningens styrelse och är endast en s.k. "hjälpgrumma" eller rådgivare. Den består av personer som tillhört föreningens styrelse eller på annat sätt vill hjälpa till. Vem vill inte ha en hjälpgrumma!

En första primär uppgift är att ideellt hjälpa hembygdsföreningens medlemmar att klara de juridiska turerna i Sverige och Estland vid förändringar i de nu gällande lagfarterna på ägd mark.

I Estland och Hapsal har vi överenskommit med Katrin Schönberg (se hennes annons) att ta hand om alla turer i Estland. För turerna i Sverige kan någon av seniorgruppens ledamöter vara behjälpliga.

Andra uppgifter som seniorgruppen har funderat över är att (om behov finns) hålla föredrag om

- ekonomi och ta tillvara möjligheter, som kan dyka upp när som helst.
- en förenings villkor, befogenheter/skyldigheter, "föreningsvett".
- byggnation, markvård m.m. i Estland.
- paraplyorganisationen och dess konsekvenser m.m. m.m.

Västra Kustens Skogsägare - inför avverkningssäsongen

Bo Stenholm

Västra Kustens Skogsägare har nu 115 medlemmar. Medlemsantalet har ökat kraftigt, särskilt från Rickul/Nuckö. Det har även inkommit flera nya gallrings/avverkningsuppdrag från Rickul/Nuckö.

Gallrings/avverkningsssäsongen börjar nu och föreningen håller på att sluta nya avtal med de företag som ska avverka åt oss. Det är alltså viktigt att nya avverkningsuppdrag inkommer så snart som möjligt från gamla och nya medlemmar. Priserna för massaved, som är vår huvudsakliga produkt, verkar ha stabiliserats och vänt svagt uppåt.

Om du har några frågor, vill bli medlem eller inkomma med avverkningsuppdrag, v.g. kontakta mig:

Bo Stenholm

Skarpnäcks Allé 9

128 35 Skarpnäck

Tfn/Fax: 08 - 605 90 94

Mobil: 070 - 288 04 85

E-post: bo.g.stenholm@telia.com

Remissvar på Nuckö kommuns översiktsplan

Rickul/Nuckö Hembygdsförening har den 28 oktober översänt följande remissvar till Nuckö kommun på den i Medlemsblad nr 2 2002 redovisade översiktsplanen.

Med utgångspunkt från det kartmaterial och beskrivningar, som vi erhållit beträffande kommunens översiktsplanering, vill vi härmed framföra följande synpunkter. Planen har utsänts till alla byombuden och synpunkter kommer att lämnas underhand. Vi vill dock med detta brev lämna ett officiellt remissvar.

Vi är mycket positiva till kommunens planeringsarbete i sin helhet och särskilt vad beträffar planeringsarbetet med byarna, t.ex. Rosleps by. Vi hoppas att arbetet med översiktsplanen nu kan fortsätta, och att även övriga byar studeras beträffande vägar m.m. Vi har tidigare framfört synpunkter på de historiska byvägarnas bevarande. Ur kulturhistorisk och praktisk synpunkt är det ytterst viktigt att vägarna, som ledde genom de gamla bystrukturerna, skall bibehållas som allmänna vägar och i kommunens ägo. Därigenom bibehålles ett historiskt mönster, och en naturlig utveckling av bystrukturen blir möjlig. Vi tycker att vägförslaget till Rosleps by är ett bra förslag, som borde genomföras i övriga byar. Även andra vägar, som av historisk hävd genomkorsar landskapet, bör i möjligaste mån bibehållas och inte avstängas. Vi medsänder ett exempel på hur det inte bör gå till. Vi ser nu fram mot en fördjupad översiktsplan, där kommunens utvecklingsplaner redovisas, t.ex. utvecklingen av bebyggelsen kring Derhamn. Harga by, som visar hur de gamla bystrukturerna såg ut, har stort kulturhistoriskt värde och ett bevarandevärde, som bör redovisas i översiktsplanen. Beträffande de fornlämningar, som kan finnas inom kommunen, kan vi ana att stora delar ej har kartlagts och att en strävan till fortsatt kartläggning måste finnas. Genom den byggnadskartering som genomförts borde kontakt tagas med Rein Zobel, som därmed kunde redovisa de kulturhistoriskt intressanta bebyggelseområdena i kommunen samt även enskilda byggnader, som kan få byggnadsminnesstämpel. Utvecklingsplaner för rörligt och fast friluftsliv borde redovisas på särskilt kartmaterial så att enskilda objekt och aktörer kan blockeras för framtida utveckling. Den problematik, som bygden står inför, hör samman med igenväxningen av åkermarker. Landskapen skogifieras, vilket innebär en stor förändring och kan motverka kommunens planering för sommarhus och friluftsliv. En plan över vilka områden som bör hållas öppna, och om det finns förutsättningar för något slags jordbruksverksamhet i de strandnära områden, som finns inom kommunen, bör utredas. I samband med ett EU-inträde, där pengar finns avsatta för landskapsvård, borde kommunen ligga väl framme med

sin planering. Om möjligt bör därför landskapsvårdsplaner upprättas för kommunen. Detta gäller naturligtvis även kyrkogårdar och andra kulturhistoriska platser.

Rickul/Nuckö Hembygdsförening

Sven Frejman

Ordförande

Nyheter från Nuckö kommun

Göte Brunberg

Den 20 oktober 2002 hölls val till kommun- och stadsfullmäktige i Estland. Det nya, jämfört med det förra valet 1999, var att kandidaterna denna gång måste representera registrerade, landsomfattande partier (det fanns dock fortfarande en möjlighet att ställa upp som oberoende enskild kandidat, men det var då svårare att bli vald). Man fick lämna en röst för den kandidat som man ville ha vald. Rösten tillföll vid sammanräkningen även kandidatens parti och påverkade därmed även valet av andra kandidater.

I Nuckö kommun ställde två partier upp: Eesti Keskerakond med 13 kandidater och Ühendus Vabariigi Eest - Res Publica med 11. På spel stod 9 platser i kommunfullmäktige.

I valet avgavs 397 röster, varav 235 (59,2 %) för kandidater som representerade Keskerakond och 165 (40,8 %) för kandidater som representerade Res Publica. Resultatet blev att Keskerakond fick 6 platser och Res Publica 3 platser i kommunfullmäktige.

För Keskerakond valdes följande ledamöter: Ülo Kalm (82 röster), Vladimir Belovas (42), Arne Tennisberg (23), Tiiu Tulvik (14), Arvo Hirno (12) och Aarne Rüdein (12). För Res Publica valdes Endel Pelapson (36 röster), Silver Schönberg (26) och Valeri Štšerbatõh (19).

Vid det första kommunfullmäktigemötet efter valet valdes Vladimir Belovas till ordförande och Arne Tennisberg till vice ordförande. Vid ett senare möte omvaldes Ülo Kalm som kommundirektör på tre år. Han står i spetsen för en kommunstyrelse, där i övrigt ingår Aivo Hirno, Marika Meister, Tiina Rohi och Taimi Pelapson. Kommunsekreteraren Evi Öövel deltar i kommunstyrelsens möten och har yttranden inte rösträtt. Som ställföreträdare i kommunfullmäktige för Ülo Kalm och Aivo Hirno har valts Tiina Järv respektive Uno Kliss.

Av Birkas gymnasiums elever kommer ca 150 från andra delar av Estland. De är för närvarande inkvarterade på olika ställen i Birkas och dess närhet. Gymnasiet har nu av estniska staten fått 500 000 EEK för att projektera för ett internat. Skolans ekonomiansvarige Aivo Hirno uppskattar byggkostnaden till ca 10 gånger detta belopp.

Kyrkoföremål från Rosleps kapell på Statens Historiska Museum

Göte Brunberg

I slutet av andra världskriget överfördes kyrkoföremål (i vissa fall på idag okända vägar) från S:t Mikaelsskyrkan i Reval, Ormsö kyrka, Runö kapell och Rosleps kapell till Sverige. Föremålen deponerades på Statens Historiska Museum (SHM) av personer som ansågs behöriga att företräda församlingarna med SOV som formell ägare. Depositionen var i början hemlig, eftersom man fruktade att Sovjetunionen skulle kräva tillbaka föremålen, men 1973 upprättades en öppen depositionshandling. En del av föremålen visades sedan 1976 på utställningen "Estlandssvenska kyrkominnen" på SHM.

Som antagligen de flesta har uppmärksammat, återlämnades S:t Mikaelsskyrkans föremål i samband med att kyrkan återinvigdes i maj detta år. Från SHM:s sida ville man ta upp frågan om hur de kvarvarande kyrkoföremålen skulle hanteras och kallade därför till ett möte den 27 september med deltagande av representanter för SOV, Ormsö Hembygdsförening, Runöföreningen och Rickul/Nuckö Hembygdsförening.

Vid mötet beslutades att den nuvarande depositionen på SHM skall fortsätta. Det är emellertid viktigt att föremålen ställs ut eller görs tillgängliga på annat sätt. Ett sätt att göra detta är att fotografera av föremå-

Kalk från Rosleps kapell, tillverkad 1691 av Gabriel Lübkem i Reval

len och publicera fotografierna på Internet och i Kustbon och hembygdsföreningarnas medlemsblad. Rickul/Nuckö Hembygdsförening är beredd att lämna ekonomiskt bidrag för fotografering av föremålen från Rosleps kapell.

SOV:s hembygdsdag 2003 kommer att firas på SHM och det kommer då att ges tillfälle att se dessa föremål.

Vilka föremål som finns från Rosleps kapell kommer att redovisas i en kommande artikel i Medlemsbladet om/när fotograferingen blir av. Här kan ändå visas ett foto av en kalk från utställningskatalogen.

Information från Aibolands museum

Alar Schönberg

Det var en hel del båtar som tidigare byggdes i Rickul. En av dem, en galeas som heter Hoppet, byggdes 1925-26 i Spithamn, registrerades i Hapsal 1927 och såldes senare till Åland. År 1967 såldes den till Sverige som fritidsbåt och idag ligger den vid Skeppsholmskajen i Stockholm. Det har Ingvald Dyrberg berättat för Birgit Eldh. Hon har haft kontakt med Hoppets ägare som säger att han gärna skulle vilja sälja båten och då helst till Estland.

Det intressanta med denna galeas är att det är en av de få i Estland byggda träbåtar, som fortfarande finns kvar, och tydligen den enda som är byggd i Rickul. Så nu har Birgit Eldh med några medhjälpare beslutat sig för att starta en stiftelse för att kunna få över båten till Estland igen.

Men vad skall det bli med båten här? Jo, vi kommer att starta en ideell förening som ska ta hand om galeasen. Under de senaste åren som museet har sysslat med allmogebåtar har vi märkt att det finns ett stort intresse för dem. Enligt planerna skulle seglatser ordnas för skolor och turister och andra intresserade.

Detta är preliminära planer och vi kommer att informera om händelseförloppet vid senare tillfälle.

Galeasen Hoppet och sjöfarten i Rickul blir en omfattande del av nästa års specialutställning om Rickul i museet. Här har Ingvald Dyrberg lovat hjälpa oss med bilder och modeller. Men vi vill samtidigt också ge en översikt över vardagslivet och kulturen i Rickul. Museets samlingar från området är ganska klena och vi vill härmed passa på att göra en uppmaning till alla: Råkar ni exempelvis ha gamla folkdräkter, arbetskläder, typiska mönster från Rickul, handarbeten eller intressanta dokument och är villiga att låna ut dem eller skänka dem till museet vore vi mycket tacksamma. Utställningen skall enligt planerna öppnas i slutet av april 2003.

Pensionärsresan

Nuckö pensionärernas resa till Stockholm den 27 september inträffade just vid pressläggningen av det förra Medlemsbladet, varför vi bara hann få med bilden på resenärerna på första sidan. Eftersom flera läsare av Medlemsbladet har frågat om vilka som deltog i resan kommer här en förteckning över resenärerna.

Nr	Namn	By	Nr	Namn	By
1	Alice Vaigur	Kolanäs	17	Elsa Kivi	Österby
2	Linda Kibus	Birkas	18	Vaike-Ariette Luidalepp	Birkas
3	Helmi Vaikre	Birkas	19	Linnea Soomaa (guide)	
4	Selma-Astrid Viiand	Birkas	20	Olga Mölder	Sutlep
5	Helga Laos	Birkas	21	Aino Klopman	Skåtanäs
6	Ülo Kalm (kommundirektör)		22	Paul Neiman	Harga
7	Elin Pajus	Persåker	23	Aida Sedman	Pasklep
8	Helga Roberg	Pasklep	24	Valentina Hannus	Pasklep
9	Lehte Männasalu	Dirslätt	25	Astrid Mitman	Enby
10	Endel Pajus	Persåker	26	Anne Pärnapuu	Birkas
11	Salme Kalm	Birkas	27	Paul Hannus	Pasklep
12	Aino Adman	Birkas	28	Eduard Mitman	Enby
13	Elfride Vanaus	Pasklep	29	Armilde Adelman	Hosby
14	Vello Tammeorg	Birkas	30	Sven G Frejman (styrelseordförande i Rickul/Nuckö Hembygdsförening)	
15	Lemmi Tammesaar	Sutlep			
16	Sven Nyholm	Gutanäs			

Olav-Haljand och Helmi Männiksaar från Pasklep och Lea Rebane från Hosby är inte med på bilden.

Jul- och Nyårshälsning från Nuckö kommun

Åter blir det jul och snart klappar år 2003 på dörren. Jag tackar alla som har hjälpt till med vår hemkommuns utveckling under år 2002. Vi har haft ett mycket gott samarbete. Ert stöd till de människor som mest behöver det har varit till stor hjälp. Resan till Stockholm som Ni anordnade för pensionärerna, och det hjärtliga mottagandet, blir ett underbart minne för livet. Den var ju för många den första gången i deras liv (och kanske även den sista) som de kunde besöka sina förfäders fädernesland.

På Nuckö kommunstyrelsens vägnar önskar jag Er alla EN GLÄDJEFULL JUL och ETT LYCKORIKT NYTT ÅR.

Ülo Kalm, *kommundirektör*

*Vi i redaktionen
önskar alla läsare
en*

*God Jul
och ett
Gott Nytt År
Göte Brunberg
Inger Nemeth
Eva Heyman*

Spithamn, en by i utveckling

Sven Borrman

Från 1300-talet och fram till år 2002 har byns historia skiftat med ideliga upp- och nedgångar. Krig, nödår och farsoter med svält och död har gjort att byn ibland näst intill blivit utplånad. Den har dock återuppstått, vacklande, ristande som under de nordliga stormar, som ibland drar in över byn med dess utsatta, öppna läge på strandbrinken mot Finska viken.

År 1989 fick vi, några Rickulbor, en inbjudan att resa tillbaka till de barndomsbyar som präglat våra liv. Denna inbjudan kom från SESK, Samfundet för Estlandssvensk Kultur, och hade ordnats av Maido Limbak.

Vad förväntade vi oss att finna efter ca 45 år av drömmar och föreställningar om hur det kunde se ut i våra gamla byar, våra hem där vi en gång var födda? Få hade ju kunnat besöka denna plats på senare tid och kunnat berätta.

Visst såg det ut! Vi var 11 personer från Spithamn som 1989 fick se bedrövelsen. "Kamrater" från det stora landet i öster hade reducerat våra 36 boningshus med intilliggande uthus, så att det nu endast fanns sex boningshus och enstaka uthus kvar.

Upp på Bäre, som vi kallade moränkullen mitt i vårt åkerlandskap, tornade nu andra väderkvarnar än våra, av oss aldrig tidigare skådat slag. Symboliken var slående. De sovjetiska jätteradarantennerna som svepte runt, dygnet runt, spanande efter den lede "fi", var som monster inför våra ögon. För deras skull hade man förvandlat vårt fina Bäre till oigenkännlighet. Denna förvandling är fortfarande synlig än i denna dag.

Men det som inte någon någonsin trott skulle hända blev verklighet. Vi var tillbaka. Vi fick omsider också tillbaka våra egendomar med eller utan hus.

Stor glädje! Tänk att detta kunde hända. Sedan eftertanke - vad ville eller skulle vi göra med våra gamla hemman, i många fall igenväxta och skövlade gårdar? Tankar som tog tid att mogna, mogna till en känsla att kanske göra något mer än att bara drömma. Eller känslan av att nu har jag fått mitt av det som en gång var vår familjs.

Byn har ju ett utsökt läge intill strand och hav. Kanske en sommarstuga låg i tanken.

Någon kom på idén att vi före detta bybor skulle återförenas i något gemensamt, kanske ett byalag. Vi beslöt att samlas i Sollentuna för att diskutera, återknyta bekantskaper, prata och dricka kaffe. Det var många som kom till det första mötet, som var lite oorganiserat, men med god stämning. Vi valde ordföran-

de och debatterade i ej protokollförda möten till en början. Dessa möten gick så småningom över i en mera organiserad form med dagordning och mötesprotokoll. I dag kan vi ställa oss frågan om det finns behov av en ännu fastare mötesform med regler och stadgar. Vi får se tiden an och se vad byns utveckling kräver.

Vi har haft två ordinarie möten per år, ibland extra möten. Bland de 40-tal personer som regelbundet kommer till mötena finns glädjande nog även många från den generation som är födda i Sverige och även ingifta rikssvenskar.

Genom dessa möten har vi skapat en bra kontakt sinsemellan och med myndigheterna i kommunen. Vi har därigenom kunnat belysa de problem som förelåg och fortfarande föreligger för en framtida utveckling i byn. Byn, som med sitt öppna läge både mot Östersjön och Finska viken, inbjuder till ökat turistande och sommarboende.

När vi började med våra möten var det till stor del för att ta oss an de många problem som fanns att lösa på grund av den övergivna radarbasen, med allt vad det innebar. I centrala byn fanns många hus byggda för ryska officerare med familjer, hus av dålig kvalitet och i dåligt skick. På själva radarstationen fanns likadana byggnader i mängd, samt längre ut mot udden KGBs residens, för att inte tala om det enormt söndergrävda Bäre och de f.d. åkrarna på Gjarda bakom, som med sina stora gropar blir svåra att återställa i acceptabelt skick.

Genom egna initiativ och kostnader har "rysshusen" i byn rivits, deras grunder schaktats bort och marken planats ut. Så har även skett med det mesta uppe på Bäre och Gjarda, men där återstår fortfarande ruiner och mer eller mindre förfallna hus.

Logiskt sett borde denna röjning ha skett genom statlig försorg, vilket vi till en början krävde, men till detta fanns inga medel. Andra krav var att återställa de ursprungliga bruksvägarna som lämnade tillfart till de dåvarande åkrarna, åkrar som nu förväntas att förvandlas till mark för fritidsboende.

I och med att byns mark nu har övergått till privat ägande, tycks det också ha blivit så att det ligger i vars och ens privata intresse att utplåna spåren efter den ryska ockupationen.

Den största av stötestenarna har varit att få till stånd ett återställande av den gamla statliga vägen ut till udden. Det skulle ha löst många problem med tillfarter till nya fastigheter, vilket den nuvarande, av ryska militären anlagda vägen, inte tillåter. I arbetet med att få till stånd ett återställande av vår gamla väg skulle mycket kunna tilläggas, men summan av kardemumman blev ändå till sist att de forna ockupanter-

nas väg kommer att förbli den allmänna vägen ut till udden, en väg vars sträckning godtyckligt går fram över en del av fastigheterna.

Visst finns det visioner om hur en framtida utveckling av byn bör ske, både hos oss i bylaget och hos de kommunala myndigheterna. Utan att här gå in på detaljer i den översiktsplan som håller på att färdigställas av kommunen finns bl.a. områden i Spithamn skisserade för naturvård och rekreation. Byns läge vid udden utgör också en källa till glädje för de fågelskådare som i stor omfattning söker sig dit under vår och höst. Udden anses av många ligga vid ett av de artrikaste flyttfågelsträcken i Norden. För fågelskådare finns ett enkelt vindskydd iordningställt ute på udden samt ett torn och ett vindskydd vid Åbackan med utsikt över Träske.

Det är också glädjande att se den utveckling som sker genom att många bybor söker sig tillbaka till byn genom nyetablering av fritidsboende. I byn finns för närvarande nio nybyggda hus. Två är byggda av ester ute mot udden och två är av mindre typ.

Under byggnation av före detta bybor är för närvarande två hus, det ena ett

parhus. Aviserade byggen är fem stycken.

Parallellt med denna utveckling sker också en stark tillströmning av bilburna turister som söker sig till stränderna och ut till udden. Någon hade räknat till att 175 bilar passerat genom byn under en dag. Av denna trafik uppstår svåra dammproblem och viss form av nedskräpning.

De närliggande önskemålen är att det kommer till någon form av hastighetsbegränsning genom byn, gärna kombinerat med saltning eller beläggning av vägen. Även uppställning av en allmän sopcontainer vore önskvärt av ovanstående skäl.

Annat som söker sin framtida lösning är framdragning av markbundna elkablar samt vatten- och avloppsfrågor, där för närvarande varje husbyggare får söka sin egen lösning.

Men de framtida visionerna får se tiden an och utvecklas allt eftersom behov uppstår. Vi ser med förväntan fram emot att byn än en gång reser sig ur askan liksom en fågel Fenix och utvecklas till det den en gång var, en plats att bo på för våra fäder/mödrar och nu för oss som är länkar till det som en gång var.

Nybyggen i Spithamn

Dialektinspelningar efterlyses!

För att kunna genomföra ett projekt där de estlandssvenska dialekterna presenteras på ett nytt och lättillgängligt sätt med hjälp av multimediateknik behöver jag hjälp med att skaffa fram bra dialektinspelningar, både gamla och nya. Leta i era gömmor!

Det behövs också folk som kan ställa upp och lyssna på inspelningar och skriva ut det som sägs.

Förhoppningsvis ska detta utmynna i en lockande blandning av ljud, text och bild som kommer att ge en

god inblick både i det estlandssvenska språket och i den unika kulturen; lika givande för generationen "som var med" som för nya generationer samt för forskare.

Hör av dig till:

Svante Lagman, Bjärka-Säby Smens, 590 55 Sturefors
Tfn: 013-440 89, e-post: svante.lagman@swipnet.se

Fem år på "Andruse maja" i Skåtanäs

Maj-Britt och Manfred Nibon

I april 1997 flyttade vi in i vårt nybyggda hus "Andruse maja" i Skåtanäs - alltså har nu drygt fem år gått.

Det var med stor förväntan och glädje vi tog vårt hus i besittning och har nu varje år bott där under sex månader - vi reser dit i månadsskiftet mars/april och återvänder till Sverige i slutet av september eller början av oktober månad. Det är fortfarande med lika stor förväntan vi återkommer till Skåtanäs, som i sig inte är annat än en liten by med ca 17 personer som bor där året om. Under sommarhalvåret ökar antalet invånare till 30-40, eftersom en del av gårdarna nu används som sommarhus.

Andruse maja

Dagarna går sin gilla gång, som de troligtvis gör för dem som är fast bosatta där, eftersom alla bedriver jordbruk i mindre skala - har några kossor och höns - men inte någon i Skåtanäs lämnar längre mjölk till mejeriet, utan den går till det egna hushållet. Under sommarhalvåret kan en del säljas till sommarboende och detsamma gäller ägg. Potatis och grönsaker odlar alla däremot själva. Sonen på Urbasgården, där Manfred är född, har biodling i större skala. Han bor med sin familj i Birkas men har förutom bikupor i sin egen trädgård också en hel del i Skåtanäs, totalt omkring 50 stycken, och lämnar honung till återförsäljare. Vi köper varje år honung av honom som vi också tar med till släkt och vänner i Sverige.

Vi har på egen hand byggt förråd (gäststuga), en s.k. friggebod, och en utedusch med vattenbehållare som värms upp av solen - i år var den en välsignelse eftersom det nog sattes värmer rekord, det var solsken mest varje dag! Vi har också satt upp ett växthus där vi odlar tomat, gurka och meloner, det blev rekordskörd den här säsongen. En trädgårdsdamm har vi också anlagt, i somras var den till vår förvåning helt tom några gånger. Det var troligen rådjur som varit framme, eftersom det var så torrt i markerna, men eftersom vi inte märkt av någon vattenbrist i vår brunn ställde det inte till några besvär för oss.

Förra sommaren kom genom kommunens försorg grävmaskin och traktorer och grävde nya diken och rensade upp. Eftersom hela Skåtanäs är ett lågt liggande område och vatten stått kvar både höst och vår blev det till stor hjälp. Innan arbetet var klart framförde en del grannar farhågor att det skulle bli för torrt och att potatisen inte skulle växa, men så blev det inte, i år kunde de glädjas åt en fin skörd.

Eftersom Skåtanäs ligger 3 km från Birkas var det glädjande när en telefonkabel år 1999 blev dragen till byn. Dessförinnan måste den som behövde komma i kontakt med läkare och annat, och som inte hade bil, cykla eller gå de 3 km till Birkas.

Grannsämjan i Skåtanäs är god. En del byskvaller förekommer, men det är mest de vanliga samtalsämnen som kommer på tal. Tack vare det får vi reda på en hel del av vad som sker - både på gott och ont.

Vi behöver inte ha långtråkigt, det finns alltid något att göra. Trädgårdsskötseln tar en hel del tid och en dag i veckan åker vi till Hapsal. Vi är "färdtjänst", eftersom en del grannar inte har bil och vi ändå skall till stan. Vi åker aldrig ensamma och är det fullsatt kan vi få utföra ärenden åt den som inte kan komma med, men det är bara trevligt. Vi besöker också ofta Aibolands museum. Det är så trivsamt att komma dit och träffa Torsdagstanterna, som träffas där och arbetar ideellt med handarbeten, vilka är till försäljning i museet. Vi blir alltid bjudna på kaffe och smörgås, sallad och annat som de ställer i ordning. I gengäld bjuder vi alla från museet hem till oss på Andruse en gång under säsongen. I år kunde det tyvärr inte bli av, det var så många som var upptagna under olika perioder att vi inte kunde enas om tidpunkten - men vi får ta igen skadan i vår.

Vi reser också runt och ser oss om i svenskbygden och besöker andra i Hembygdsföreningen. Något som ni väl har märkt av! Det är roligt att så många bosätter sig i de gamla hembyarna, om det så bara är för sommarhalvåret. Vi får också besök av släkt och vänner, så tiden går fort. Det är ju så för oss pensionärer, att tiden inte vill räcka till!

Innan vi reste hem till Uppsala i år gjorde vi ett mastodontarbete. Vi satte upp Gunnebstängsel runt hela tomten, tungt och slitsamt var det men nu är det på plats. Närmast huset gjorde vi trästaket med grind. Nu kan inte rådjur och harar komma in, hoppas vi!

I väntan på kommande vår och nya frökataloger med planering av blomrabatter och annat får vi nöja oss med att se på foton och tänka tillbaka på sommaren som har varit.

"Våra" ryssars avfärd från Spithamn sensommaren 1941

Brita Söderberg f. Schönberg

På mark tillhörig Nibondas gård i Spithamn byggde estniska gränsmilisen under 1930-talet ett bevakningstorn i träkonstruktion, som kallades "Bäre mojaken" (Bäre fyren). I oktober 1939 upprättade Sovjet militärbaser på vissa avsnitt av Estlands kust och på öarna utanför. De övertog också bevakningstornet. Vår familj blev uttagen till att härbärgera det manskap som skulle bemanna tornet.

Vårt första möte med ryssarna blev en smula dramatiskt, för att inte säga skrämmande. Tre soldater i gråbruna långkappor och med gevär med påsatta bajonetter stod plötsligt i vårt kök. Med lite kunskap i ryska kunde farmor och mamma förstå att de ville bo hos oss. De valde vårt ena stora sovrum. Farmor fick bo i det andra sovrummet och mina föräldrar och vi tre syskon, Ella 17 år, Brita 12 år och Sture 7 år, i vardagsrummet. Ryssarna inredde sitt rum med två våningssängar av järn samt ett bord och stolar där de satt och åt. Råvaror hämtade de någonstans ifrån, var visste vi inte. Deras mat lagades i vårt kök av en kvinna från Odensholm. Menyn bestod mest av kålsoppa eller rödbetsoppa med bröd.

Den ryska vaktstyrkan bestod av fyra man, en officer och tre soldater. De byttes ut med några månaders mellanrum. Bland de första som kom var en officer från Leningrad som hette Ivan. Han hade en guld tand mitt fram i munnen och därför kallade vi honom "guldtanden". Han var högdragen och sträng. Under hans vistelse hos oss fick soldaterna inte tala med oss. Ivan efterträddes av en officer från Ukraina. Han var lättsam och med honom och de övriga soldaterna kunde vi barn leka och stoja. Han kom till oss strax före jul och frågade mycket om hur och varför vi firade jul. När vår far och officeren hade smakat på det hembryggda julölet började officeren gråta och sa: "Varför kan inte vi få leva i frihet som ni!".

Ett par händelser som min syster och jag speciellt minns var hur ett högre befäl kom för att inspektera vaktstyrkan. Eftersom det var lördag var bastun uppeeldad och där satt en av vakterna. En av de andra sprang dit för att varna honom. Då fick han bråttom att någorlunda få på sig kläderna, men han glömde, eller hann inte, få på sig sina "valenköj" (ryska filtstövlar) utan sprang de ca 200 metrarna barfota, mitt i vintern, upp till vaktstornet. Invid vaktstornet hade ryssarna grävt ut en jordhåla som de eldade i med en kamin. Vaktpassen var långa och omfattade hela dygnet.

En annan händelse som vi minns var hur det en kväll kom fyra okända kvinnor som stannade hos ryssarna hela natten.

Den 22 augusti 1941 hade tyska armén intagit vår grannby Naiva som ligger ca 8 km öster om Spithamn.

Vaktstyrkan på Spithamns gränsbevakningsförläggning, "Kardon", hade dagen innan retirerat bort från det farliga området men glömt kvar de ryssar som bodde hos oss. Något fordon för deras transport fanns inte kvar i byn. Officeren förklarade för mamma att de omedelbart måste ge sig av. Bonden i byn som hade skjutsturen vägrade att köra dem. "Jag skjutsar inga ryssar", sa han. Vår häst var på Träske, byns gemensamma bete för hästar och kor.

Min lillebror Sture fick springa den 3 km långa vägen för att hämta vår häst Tix. Han red på hästen tillbaka till byn där ryssarna i upprört tillstånd väntade otåligt. Vi spände hästen för en vagn och ryssarna lastade på sina saker. Det var ungefär mitt på dagen när min syster Ella och jag befalldes att köra iväg med ekipaget. Komna till Andorsa kom Anton Hallman med sin cykel och följde med oss. Ryssarna gick intill vagnen, vi fick gå på vägrenen. Vad detta tjänade till fick vi inte veta. Det var ingalunda ofarligt för ryssarna att färdas den 3 km långa vägen genom skogen. Den här tiden fanns det många av byarnas män som gömde sig i skogarna, vår far var en av dem, och en del hade vapen. Dessutom fanns ju tyskarna i grannskapet.

Då vi kom till Bergsby Martens, där skogen upphörde, fick vi sätta oss upp och åka i vagnen. Anton vände tillbaka till Spithamn. Vid "Älbys slete" (Ölbäcksslätten) kom Alfred Granberg och bytte av oss med sin häst. Han körde ryssarna vidare till Haversved och där tog Havorsve Karjas Kristian Westerberg vid och följde dem till Hapsal.

Som belöning fick vi 10 rubel av ryssarna, vilket då var rätt mycket pengar. På hemvägen körde vi till vår mormor Lovisa Mihlberg i Ölbäck där vi fick mat och dryck. Därifrån fortsatte vi till affären, "Kro boe", för att köpa oss klänningstyg för pengarna vi fått av ryssarna. Det enda tyg som fanns kvar var blått med syrenblommor på, så det köpte vi. Vår mamma var duktig att sy och vi var glada åt våra nya klänningar.

Den skräckfyllda spänningen när vi körde ryssarna genom skogen var svår att glömma. Tack vare Anton Hallman kändes det dock tryggare.

m/s Juhans resor

Manfred Hamberg

Motorseglaren Juhan var det fartyg som under våren 1944 hyrdes in för överföringen av estlandssvenskarna till Sverige i samband med den "legala" överflyttning som hade överenskommits mellan Sverige och Tyskland. Juhan gjorde under tiden 17 juni till 15 september

1944 nio resor från Estland till Stockholm. Enligt tillgänglig statistik kom 3 335 estlandssvenskar (och dessutom ca 3 000 personer av estnisk härkomst) med detta fartyg.

Fartygets loggbok, som täcker tiden för dessa resor, är bevarad på Riksarkivet (en kopia finns i SOV:s arkiv). I den finns en del uppgifter som kanske kan vara av intresse, för det finns ännu många kvar som har kommit över med just Juhan och har en egen bild av överflyttningen. Då kan det vara intressant att få jämföra den egna bilden med vad befälet har skrivit i loggboken. Jag skall försöka återge de mest intressanta utdragen för varje enskild resa, men först några data om fartyget:

<i>Fartygstyp:</i>	Tremastad motorseglare.
<i>Byggnadsår:</i>	1937-1938.
<i>Byggnadsplats:</i>	Vilsand på Ösel.
<i>Dödvikt:</i>	750,0 ton.
<i>Dräktighet:</i>	397,51 bruttoregister-ton (301,28 nettoregister-ton).
<i>Motorstyrka:</i>	75 hästkrafter.
<i>Ågare:</i>	Eesti Merelaevandus.
<i>Hemmahamn:</i>	Tallinn.

Resa 1 (Tallinn-Rågöarna-Rohuküla-Stockholm)

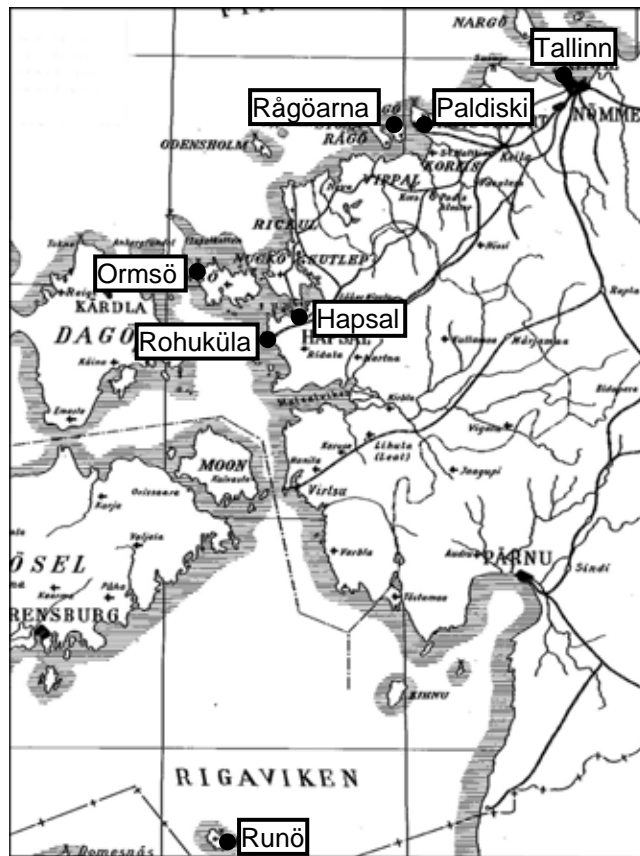
Juhans första resa började i Tallinn. På morgonen lördagen den 17 juni började vi lasta ombord och surra de evakuerades bagage. På grund av en kraftig nordvästlig vind kunde vi inte lämna hamnen, utan låg kvar och avgick måndagen den 19 juni kl. 03.00 med destination Rågöarna, dit vi anlände kl. 09.00 samma dag. Efter att där ha tagit ombord evakuerade och deras bagage fortsatte vi till Rohuküla. Dit anlände vi kl. 17.30 samma dag och började omedelbart ta ombord de evakuerade och deras bagage. På grund av brist på utrymme tvingades man att lämna kvar en del bagage på kajen.

Vi avgick från Rohuküla tisdagen den 20 juni kl. 03.15 med destination Stockholm. Tidigt på morgonen onsdagen den 21 juni kom vi in på svenskt vatten och stannade upp vid Grönskär för att där invänta lots. Fartyget bordades av svensk militär och vi beordrades att följa militärfarkosten. Vid Korsö blev vi beordrade

att stanna och invänta order för vidare färd. Kl. 09.00 kom två marinpolis ombord och under deras ledning kunde nu vi fortsätta till Stockholms frihamn, dit vi anlände den 21 juni kl. 15.15. De evakuerade började omedelbart gå i land och kl. 19.00 hade samtliga 299 personer debarkerats. Torsdagen den 22 juni började vi lossa bagaget och fick även hjälp med detta av arbetare i land. På grund av den instundande midsommarhelgen låg sedan allt arbete nere och återupptogs måndagen den 26 juni, då lossningen av bagaget fortsatte. På tisdagen den 27 juni hade allt bagage lossats. Torsdagen den 29 juni kom det ombord skeppsmätare, vilka mätte om fartyget och utfärdade ett svenskt mätbrev. Fredagen den 30 juni lämnade vi Stockholm med destination Rohuküla, dit vi ankom söndagen den 2 juli. En del av besättningen åkte då till Tallinn för att hämta proviant.

Resa 2 (Rohuküla-Stockholm)

Efter det att vi hade legat en vecka i Rohuküla började de evakuerade gå ombord måndagen den 10 juli, lika så började lastningen av bagaget. Kl. 22.00 var allt ombord, men då kom besked från land att vi inte fick avgå genast därför att dokumenten inte var i ordning. Tisdagen den 11 juli kl. 09.20 lämnade vi Rohuküla.

Platser från vilka Juhan hämtade evakuerade

Onsdagen den 12 juli kl. 11.40 stoppade vi vid Grönskär för att vänta på lots. Kl. 12.15 bordades vi av den svenska sjöpolis som meddelade att vi måste hissa den estniska flaggan, därför att fartyg som bar tysk flagg inte fick gå in via Sandhamn utan var tvungna att gå via Landsort. Ombord fanns två gravida kvinnor som var mycket sjösjuka, varför vi fruktade en förtidig förlossning med eventuella komplikationer. Likaså var det många av de övriga ombordvarande som var mycket sjösjuka och att fortsätta till Landsort i den hårda vinden skulle plåga alla. Det bestämdes att den tyska flaggan skulle halas och vi hissade den estniska flaggan. Vi fortsatte nu via Sandhamn under lotsledning och förtöjde i Stockholms frihamn onsdagen den 12 juli kl. 17.45.

Debarkeringen av de evakuerade började med det samma och avslutades samma kväll. Torsdagen den 13 juli började lossningen av bagaget, vilket slutfördes fredagen den 14 juli. Efter det att lossningen slutförts desinficerades lastrummen av tjänstemän från hamnen. Samma dag avgick vi kl. 16.10 under ledning av lots och sjöpolis med destination Ormsö. När lotsen och sjöpolis hade lämnat fartyget i Sandhamn fortsatte resan till Ormsö, dit vi anlände lördagen den 15 juli och ankrade utanför Förby.

Juhan i okänd hamn

Foto: SOV:s arkiv

Resa 3 (Ormsö-Rohuküla-Stockholm)

Lördagen den 15 juli kl. 19.15 började de evakuerade och deras bagage forslas ut med små båtar. Söndagen den 16 juli kl. 10.45 lättade vi ankar och fortsatte mot Rohuküla, men på grund av maskinhaveri måste vi stanna för att laga felet. Det var avhjälpt kl. 14.30 och vi kunde förtöja i Rohuküla kl. 15.40. Sedan vi hade klarerats började de evakuerade gå ombord. Kl. 21.30 hade alla kommit ombord, likaså deras bagage. Måndagen den 17 juli kl. 03.30 avgick vi med destination Stockholm. Kl. 22.00 skymtades Grönskär. Tisdagen den 18 juli kl. 03.45 bordades vi av en sjöofficer och under hans ledning fortsatte vi till Korsö, där två sjö-

polis kom ombord. Resan kunde fortsätta till Stockholm, där vi förtöjde i Frihamnen kl. 09.30. De evakuerade började omedelbart lämna fartyget och samma dag kl. 17.00 hade också allt bagage lossats. Onsdagen den 19 juli kl. 03.15 lämnade vi Stockholm med destination Rohuküla, dit vi anlände torsdagen den 20 juli kl. 07.10.

Resa 4 (Rohuküla-Stockholm)

Torsdagen den 20 juli kl. 20.00 började de evakuerade gå ombord, likaså började ilastningen av deras bagage. Fredagen den 21 juli kl. 01.30 hade samtliga kommit ombord och kl. 03.00 hade fartyget klarerats ut och resan till Stockholm kunde börja. På kvällen samma dag kl. 23.30 var vi cirka 6 nautiska mil utanför Grönskär och fortsatte i sakta fart närmare land. Lördagen den 22 juli kl. 02.00 mötte ett militärfartyg som ledsagade oss till Korsö. Där kom lotsen ombord och resan kunde fortsätta till Stockholm, dit vi anlände samma dag kl. 09.45. De evakuerade började omedelbart gå iland och kl. 18.00 hade också allt bagage lossats.

Fartygets lastrum desinficerades, vilket arbete var avslutat kl. 21.00. Vi fick inget tillstånd från den tyska marinattachén att lämna hamnen, varför vi blev liggande kvar i Frihamnen. Tisdagen den 25 juli kl. 16.00 meddelades telefonledes att vi skulle få avgå nästa dag kl. 03.00. Lotsen och marinpolisen kom då ombord men något tillstånd hade inte kommit. Kl. 16.00 fick vi tillstånd från den tyska marinattachén att avgå och kl. 16.10 avgick vi under ledning av lots och ledsagade av marinens fartyg. Vi anlände till Rohuküla torsdagen den 27 juli kl. 21.00.

Resa 5 (Rohuküla-Stockholm)

Fredagen den 28 juli kl. 06.00 började de evakuerade gå ombord i Rohuküla. Kl. 13.00 hade också bagaget lastats ombord och vi avgick kl. 14.00 med destination Stockholm. Lördagen den 29 juli kl. 09.30 bordades fartyget av lots och sjöpolis och vi fortsatte resan under lotsledning till Lidingö (Breviks brygga), dit vi anlände kl. 14.30. De evakuerade började omedelbart gå i land och lossningen av bagaget var slutförd samma kväll kl. 20.00. Måndagen den 31 juli kl. 17.40 avgick vi under lotsledning med destination Rohuküla, dit vi anlände tisdagen den 1 augusti kl. 20.30.

Resa 6 (Rohuküla-Runö-Stockholm)

Onsdagen den 2 augusti kl. 04.00 började vi lasta ombord de evakuerades bagage. Kl. 14.00 kom order att avbryta lastningen och man beslöt att allt bagage som hade lastats ombord skulle lossas. Man började omedelbart med lossningen. Kl. 20.00 kom det order från Dr. Lienhard att de evakuerade kunde gå ombord, men de fick endast ha med sig handbagage. Torsdagen den 3 augusti kl. 04.00 började de evakuerade gå ombord. Kl. 09.00 hade alla kommit ombord och vi avgick kl. 11.30 till Runö, där vi ankrade upp en bit från

land fredagen den 4 augusti kl. 06.45. Kl. 12.00 började man lasta ombord bagaget och kl. 16.00 började de evakuerade att med små båtar föras ombord. Kl. 18.00 fortsatte vi resan till Stockholm.

Lördagen den 5 augusti kl. 03.10 uppstod haveri på bränslepumpen och maskinen måste stoppas och felet åtgärdas. Under tiden hade fartyget på grund av den hårda vinden drivit nära land. För att ta oss ur denna nödsituation startade vi motorn, men bara på en cylinder. Efter ett tag stoppades motorn igen för att slutföra reparationen. Kl. 07.00 var felet avhjälpt och vi försökte nå Virtsu. Vi ankrade upp på redde och kl. 14.00 erhöles order att SD-officeren med följe skulle gå iland. (*Personal från säkerhetstjänsten SD följde med fartyget till den sista hamnen på estnisk sida /MH*). De lämnade fartyget som nu kunde fortsätta sin resa enligt föreskrivna kurser samt efter land- och sjömärken.

Kl. 20.00 passerades Saxby fyr på Ormsö, men på grund av mörker, höga vågor och blåst var det omöjligt att fortsätta, varför vi beslöt att vända och söka lä bland öarna i Harisundet. Söndagen den 6 augusti kl. 03.15 lättade vi ankar och fortsatte den avbrutna resan. Kl. 23.10 kunde vi bestämma vår position och nu sattes kurs mot Grönskär. Måndagen den 7 augusti kl. 05.10 bordades fartyget av lots och sjöpolis och färden fortsatte till Brevik på Lidingö, dit vi anlände kl. 10.00. De evakuerade började lämna fartyget och kl. 16.00 hade alla gått iland. Nu började vi lossa bagaget, vilket var slutfört kl. 23.00. Tisdagen den 8 augusti kl. 18.30 avgick vi, efter rengöring av fartyget, under lotsledning med destination Rohuküla, dit vi anlände onsdagen den 9 augusti kl. 20.30.

Resa 7 (Hapsal-Rågöarna-Stockholm)

Torsdagen den 10 augusti kl. 07.30 erhöles order att avgå till Hapsal, dit vi anlände kl. 08.45. (*Redan på kvällen onsdagen den 9 augusti och på morgonen torsdagen den 10 augusti hade ett antal evakuerade tagits ombord i Rohuküla /MH*). Kl. 16.00 började vi lasta ombord bagaget och kl. 20.30 började de evakuerade gå ombord. På grund av mörkret avbröts ombordstignandet. Fredagen den 11 augusti kl. 04.00 purades besättningen för att manövrera fartyget så att man kunde lasta ombord en bil. Detta arbete var slutfört kl. 05.30 och de evakuerade kunde nu fortsätta gå ombord. Kl. 17.30 erhöles order att avgå till Rågöarna och kl. 17.50 anträdde resan.

Kl. 24.00 hade vi hunnit till Paldiskiviken och gick varsamt längs kusten mot bryggan (*på Lilla Rågö /MH*). Det fanns inga tända fyrar och i mörkret var det svårt att navigera. Lördagen den 12 augusti kl. 00.10 syntes kyrkorna på Rågöarna. Vi förstod att fartyget nu var sydost om bryggan, varför vi vände och fortsatte mot bryggan. Kl. 00.15 upptäckte vi att vid bryggan fanns ett torpednät, om vilket vi inte hade fått något

besked. För att undvika att fastna i nätet gavs order om back för att försöka passera nätet från strandhället. Kl. 00.20 beordrades sakta fart framåt och vi upptäckte nu akterut en landremsa. Samtidigt kände vi att något hade inträffat akterut och att fartyget nu satt fast på en sten. Vi pejlade vattendjupet, vilket akterut var åtta fot och förut fjorton fot. Vi sjösatte den lilla båten för att föra ut varpankaret. Kl. 02.00 försökte vi få loss fartyget med hjälp av maskin och varpankaret, men det gick inte. Kl. 04.00 försökte vi på nytt. Då hade vi hissat fartygets skonare till hjälp, men vi satt hårt fast. Vi beslöt att kalla på hjälp av en bogserbåt från Paldiski och hivade in varpankaret. Kl. 08.00 kom bogserbåten och man började hiva ombord dragwiren. Kl. 10.30 började försöket med att få loss fartyget och kl. 11.20 var vi loss. Det läckte något och det var svårt att vrida rodret från bord till bord, men vi beslöt att gå in till bryggan för att ta ombord de evakuerade.

Kl. 11.50 var fartyget förtöjt och de evakuerade kunde börja gå ombord. Kl. 17.50 lämnade vi Rågöarna, men på grund av den hårda blåsten kunde vi inte fortsätta resan utan ankrade upp utanför hamnen i Paldiski. Söndagen den 13 augusti kl. 08.00 uppmättes 16 tum vatten i rummen. Kl. 09.00 hade vi länsypumpat fartyget. Vinden tilltog i styrka och vi beordrades av hamnkaptenen i Paldiski att gå in i hamnen, där vi förtöjde kl. 13.15. Det beslöts att åtta resande skulle fara till Rågöarna för att skaffa bröd och annat ätbart.

Måndagen den 14 augusti kl. 08.50 lämnade vi Paldiski för att angöra bryggan på Rågöarna och att där ta ombord proviant. Kl. 10.15 var allt klart och vi kunde nu börja resan till Stockholm. Vi hade hissat alla segel och på grund av den starka vinden och vågorna var många av de resande sjösjuka.

Tisdagen den 15 augusti kl. 12.15 rullade fartyget kraftigt och skonarseglets gaffel bröts itu. Kl. 16.00 hade vi lagat gaffeln och seglet kunde hissas på nytt. Onsdagen den 16 augusti kl. 05.00 bordades fartyget

Juhan på infart i farleden till Stockholm

Foto: SOV:s arkiv

av officerare från den svenska marinen. De förde fartyget till Korsö, där lotsen kom ombord kl. 08.45. Resan kunde fortsätta till Brevik, dit vi anlände kl. 14.00. Nu började landstigningen av de evakuerade och lossningen av bagaget. Kl. 20.00 var alla iland, likaså allt bagage.

Torsdagen den 17 augusti kl. 12.15 avgick vi under lotsledning till Finnboda varv för undersökning av fartygets botten och kl. 16.30 var fartyget torrsatt. Fredagen den 18 augusti kl. 08.00 började besättningen rengöra fartygets lastrum, medan varvsanställda gjorde rent fartygsbotten, reparerade rodret och öppnade upp maskinen. Kl. 15.00 lämnade fartyget torrdockan och förtöjde på utsidan av isbrytaren. Manskaper inkvarterades på Sjömanshemmet eftersom fartygets utrymmen skulle gasas. Lördagen den 19 augusti och söndagen den 20 augusti bodde besättningen på Sjömanshemmet. Måndagen den 21 augusti kom besättningen åter ombord. Vi låg på utsidan av isbrytaren ända fram till torsdagen den 24 augusti kl. 07.25, då vi återvände till Brevik. Kl. 11.40 fortsatte vi under lotsledning med destination Hapsal. Lotsen lämnade fartyget vid Grönskärs fyr kl. 16.15. Fredagen den 25 augusti kl. 13.30 förtöjde vi i Hapsal.

Resa 8 (Hapsal-Paldiski-Rågöarna-Stockholm)

Under lördagen den 26 augusti och söndagen den 27 augusti inväntade vi order om att de evakuerade skulle kunna gå ombord. Först kl. 17.00 på söndagen kunde vi ta ombord en del av de evakuerade och deras bagage. Måndagen den 28 augusti kl. 06.00 fortsatte embarkeringen och kl. 15.40 avgick vi från Hapsal till Paldiski. På grund av rådande mörker kunde vi inte fortsätta, utan ankrade upp i Keibuviken för att invänta dagar. Tisdagen den 29 augusti kl. 04.30 fortsatte resan och vi förtöjde i Paldiski kl. 07.30 och de evakuerade började komma ombord. Kl. 12.10 lämnade vi Paldiski för att fortsätta till Rågöarna, dit vi anlände kl. 12.50. Efter att ha tagit ombord de evakuerade lämnade vi Rågöarna, men ankrade på grund av dåligt väder i närheten av Paldiski.

Onsdagen den 30 augusti kl. 04.00 lättade vi ankar och resan till Stockholm kunde nu börja med 772 evakuerade ombord. Samma dag kl. 10.00 stod det klart att det fanns två SD-män ombord, men på grund av dåligt väder och de ombordvarandes situation, samt knappheten med mat, var det omöjligt att vända tillbaka för att sätta iland de två. Vi beslutade att fortsätta resan. Torsdagen den 31 augusti kl. 11.30, utanför Grönskär, kom män ombord från sjöräddningen för att föra fartyget in. Kl. 12.05 kom lotsen och sjöpolisen ombord, varför resan kunde fortsätta till Brevik, dit vi anlände kl. 16.45. De evakuerade började nu gå iland och kl. 24.00 hade alla gått iland, likaså hade en del av bagaget då lossats.

Lördagen den 2 september kl. 08.00 började besättningen att lossa det kvarvarande bagaget och kl. 10.00 hade allt bagage lossats. Måndagen den 4 september kl. 20.00 avgick vi under lotsledning med destination Hapsal. Lotsen lämnade fartyget vid Grönskär tisdagen den 5 september kl. 00.30 och vi ankrade upp på Lehtma redd kl. 19.20. Onsdagen den 6 september lättade vi ankar och resan fortsatte mot Hapsal, dit vi anlände kl. 10.40. Fartyget grundstötte strax utanför bryggans ände men vi kunde ta oss loss av egen kraft.

Resa 9 (Hapsal-Stockholm)

Torsdagen den 7 september och fredagen den 8 september låg vi i Hapsal och väntade på order att få börja ta ombord de evakuerade och deras bagage. Lördagen den 9 september kl. 06.00 kom SD-män ombord för att genomsöka fartyget. Kl. 07.00 var genomsökningen slutförd och nu började vi lasta ombord bagaget. Likaså fick de evakuerade gå ombord. Samma dag kl. 20.00 var alla ombord och vi avgick söndagen den 10 september kl. 07.45 med destination Stockholm. Måndagen den 11 september kl. 13.30 kom lotsen ombord i Sandhamn och färden fortsatte till Brevik, dit vi anlände kl. 19.00. De evakuerade började gå iland och kl. 22.00 var samtliga i land. Tisdagen den 12 september började besättningen lossa bagaget och kl. 16.00 var allt bagage ute.

Epilog

Den nionde resan blev den sista. Torsdagen den 14 september flyttades Juhan till varvet på Lidingö, där fartyget akterförtöjde kl. 19.30. Innan dess hade besked kommit från de svenska myndigheterna att fartygets besättning måste lämna fartyget den 15 september eftersom utländska medborgare var förbjudna att vistas ombord på fartyget.

Fredagen den 15 september kl. 06.00 började besättningen plocka undan fartygets segel och den löpande riggen, såsom skot, taljor, fall osv. Alla dessa saker placerades i lastrummet. Kl. 09.15 kom det ombord två polismän, som meddelade att endast personliga tillhörigheter fick packas ner och tas med iland. Kl. 10.00 lämnade besättningen fartyget under polisbevakning. Genom Rågökommitténs försorg överlämnades den ombordvarande provianten till besättningen. Någon lön hade inte utbetalats för tiden 1 augusti - 15 september, eftersom fartygets ägare inte fanns på plats.

Enligt ett vykort som jag fick i oktober 1981 från befälhavaren, som då vistades i Kanada, skall Juhan ha återlämnats till Sovjetunionen tillsammans med alla dokument (detta stämmer alltså inte när det gäller loggboken). Befälhavaren skriver bl.a. att fartyget hade dåliga sjöegenskaper, såsom häftiga rullningar, svag motor och alldeles för låg rigg.

Dokumentation av bebyggelsen i Rickul/Nuckö 1992-2002

Juta Holst

Det var i början av 1990-talet som Roslepättlingen, landskapsarkitekten Sture Koinberg, kom fram med idén att dokumentera estlandssvenskarnas bondearkitektur inom Rickul/Nuckö-området.

Förslaget passade bra för Estlands Konstakademis blivande arkitekter, som efter ett års studier skall göra ett praktikarbete innefattande uppmätning och lantmäteri. Dokumentationsarbetet påbörjades under ledning av professor Rein Zobel och docent Holger Oidjärv. Ekonomiskt stöd kom från Rickul/Nuckö Hembygdsförening. Sedan dess har man under de senaste tio somrarna kunnat se flitigt verksamma ungdomar mäta upp gamla byggnader i Rickul/Nuckö-området.

Den första by som mättes upp sommaren 1992 var Harga, som är den by i området där den gamla by- och gårdsstrukturen är bäst bevarad. Sommaren 1993 fortsatte man med Roslep. 1994 förenade sig tre flickor från Stockholms Tekniska Högskola med studenterna från Tallinn. Då uppmättes också de efterlämnade sovjetiska militärhusen i Spithamn. Detta år blev jag också själv engagerad i projektet. Under åren därefter har man systematiskt gått igenom by efter by. Varje år har sammanställts en pärm med ritningar, inventeringsuppgifter och en historisk-etnografisk översikt.

Enligt 1939 års gårdsräkning fanns det i Rickul och Nuckö kommuner totalt ca 1000 gårdar. Av dessa är idag ca 1/3 bevarade. Under de 10 årens uppmättningsarbete har drygt 1/3 av dessa dokumenterats.

Redan nu har detta material kommit till användning. I oktober 2002 disputerade en ung arkitekt, Elo Raukas, på en magisteravhandling om Nuckös bebyggelse och arkitektur. Elo har i sitt arbete gett en miljövärdering med syfte hur man där skulle kunna renovera och bevara gammal arkitektur.

Jag har själv börjat skriva en historisk översikt om Rickul/Nuckös bebyggelse med syfte att jämföra situationen på 1930- och 1990-talen.

I somras var en del av de ritningar och foton som har gjorts under åren utställda i Nuckö prästgård. Utställningen kommer att vara öppen även under sommaren 2003.

Pärmar till försäljning

Som framgår av Juta Holsts artikel har resultatet av varje års uppmätningar av bebyggelsen i Rickul/Nuckö samlats i en pärm. Ett antal av dessa, med följande huvudsakliga innehåll, finns till försäljning på SOV:s expedition (gårdsnamnen är de estniska namn som används i pärmarna).

År 1993

- Situationsplan över Harga by.
- Uppmätningar av gårdarna Pärelets, Luuter, Kõrgevälja, Liiva och Nina i Harga.

År 1994

- Situationsplan över Roslep by.
- Uppmätningar av gårdarna Brus, Erkas Johannes, Erkas Alexander, Teves, Kupor, Nibondas Anders och Nibondas Josef.
- Situationsplan över Moosi by i Harjumaa med uppmätningar av gårdarna Rätsep och Nõmme.

År 1995

- Noteringar angående etablerandet av byarna Spithamn och Bergsby.
- Uppmätningar av gårdarna Jakas och Peters samt Melins hus och officersbyggnaden i Spithamn.
- Uppmätningar av gårdarna Martens och Ambrus i Bergsby.

År 1996

- Noteringar angående etablerandet av byarna Ölbäck, Rosta, Rickul, Höbring och Roslep.
- Uppmätningar av gårdarna Nibond i Ölbäck, Greissas i Rosta, Kase och Mars i Rickul by, Juhans i Höbring samt Irjas i Roslep.

År 1997

- Uppmätningar av gårdarna Andrese, Tooma, Johani och Vanatoa i Gambyn samt Mickas i Söderby.
- Uppmätningar av byggnaderna på Rickul herrgård.

År 1999

- Historiska data om byarna Dirslätt, Persåker och Sutlep.
- Uppmätningar av gårdarna Mangus, Hinus, Grönbacksa, Prusas, Nurga, Jäätmaa, Tiigi, Kärra och Pöldotsa i Sutlep, Siimu i Persåker samt Lindval i Klottorps nyby.

År 2000

- Historiska data om byarna Gutanas och Bysholm.
- Uppmätningar av byarna Siimas, Kristjans, Beralds, Matsas och Granbacks i Gutanas samt Kalda och Lillevälja i Bysholm.

Pärmarna kostar 100 kr. Observera att av vissa årgångar finns det endast ett fåtal exemplar kvar!

"Strand ... Rand", CD med koraler tonsatta av estlandssvenskar

Göte Brunberg

I Estland har det kommit ut en CD-skiva med namnet "Strand ... Rand". Den innehåller inspelningar av gamla estlandssvenska folkliga koraler, sjungna på svenska och estniska. Bland tonsättarna finns ett antal personer från Rickul/Nuckö: Eva Blees från Höbring, Therese Österberg, Maria Treiberg och Mina Skogarjev från Ölbäck, Eva Sandsten och Eva Heideman från Bergsby samt Johan Wiksten från Pasklep/Kolanäs. Andra koraler är tonsatta av personer från Ormsö och Lilla Rågö.

Sofia Joons

Initiativtagare till skivan är sångerskan, violinisten och talharpisten Sofia Joons, vars farfars mor var estlandssvenska från Nargö. Sofia är uppväxt i Sverige och har skaffat sig folkmusikalisk utbildning i Västergötland, Malung och Härnösand. I början av 1990-talet flyttade hon till Estland och är sedan dess bosatt där. Idén till skivan fick hon förra året när hon organiserade en serie konserter i Estland med folk-

musik, "The Golden Swedish Time". Korallerna sjungs, förutom av Sofia, av Emma Härdelin, dotter till den kände spelmannen Thore Härdelin, och Meelika Hansoo. Övriga medverkande är Toivo Sömer och Janne Strömstedt. Gruppen uppträdde för övrigt för det svenska kungaparet vid invigningen av Aibolands muesum i våras.

Skivan är inspelad i kyrkor i Estland och Sverige. Korallerna sjungs a cappella eller med sparsamt instrumentalt ackompanjemang. Av skivans totalt 15 koraler sjungs 8 på svenska.

På frågan hur hon har fått tag i dessa texter och melodier berättar Sofia Joons att hon har hittat en del i arkiv och bland visor uppsamlade i Sverige av Styrbjörn Bergelt. Andra har hon bara "sprungit på" som verkande folkmusiker.

Skivan kan beställas från Arm Music, Lohu 12, 126 18 Tallinn, Estland eller via e-postadressen mart@johanson.ee.

Fler uppgifter om skivan kan erhållas på webbplatsen <http://strandrand.arm.ee>. Där kan man även lyssna på några av korallerna.

Markägare i Estland!

Återigen självständig genomförde Estniska staten en jordreform, inom vilken markägarna fick möjlighet att söka tillbaka sina ägor. En del markägare beslöt ta tillbaka förfädernas mark, en del beslöt tacka nej. Hursomhelst har det resulterat i en rad olika beslut. För dem som tagit tillbaka marken har vi märkt att det ofta uppkommit ytterligare frågor gällande exempelvis skatten, lagar som reglerar markens användning osv. Vi har även mött personer som har grubblat över vad de skall göra med marken i framtiden – att äga mark betyder hela tiden att planera och att ta beslut.

Seniorgruppen inom Rickul/Nuckö Hembygdsförening har gjort en hemställan till mig om ett samarbete med nuvarande och kommande lagfarter för de fastigheter, som nu ägs av estlandssvenskarna inom föreningens område. Det kan gälla återfående av mark, köp, försäljning, arv eller gåva. Jag har redan skaffat mig de erforderliga rutinerna i alla ärenden samt etablerat goda kontakter med notarie i Hapsal. Jag kan alltså lösa alla problem beträffande jordfrågor.

Jag bedriver denna rörelse i konsultform och är godkänd översättare.

Ring eller skriv så får vi talas vid!

FIE Katrin Schönberg
Endla 2B-16
90504 Haapsalu
Estland

E-post: katrin.schonberg@mail.ee
Tfn: +372 47 37339, mobil: +372 55 24842

Medlemmar i Rickul/Nuckö Hembygdsförening får 15 % rabatt!

Observera att på grund av långa köer och semestrar i förvaltningsinstitutionerna på sommaren är det bättre att ordna markärendena på vintern.

Årsmötet 2003

Rickul/Nuckö Hembygdsförenings årsmöte kommer att äga rum lördagen den 26 april 2003.

Närmare detaljer kommer att meddelas i samband med nästa Medlemsblad.

Information från Estlandssvenskarnas kulturförening SOV

Ett utökat samarbete mellan SOV och hembygdsföreningarna

Estlandssvenskarnas kulturförening Svenska Odlingens vänner (SOV) har bland annat till uppgift enligt stadgarna

- att förmedla kunskap om estlandssvenskarna och deras politiska, ekonomiska, sociala och kulturella historia,
- att vara en förbindelselänk mellan estlandssvenskarna och deras ättlingar och
- att tillvarata medlemmarnas intressen och vid behov föra deras talan.

SOV:s uppgift gäller alltså *alla* estlandssvenskar oavsett vilken bygd de kommer ifrån, oavsett om de är födda i Estland, i Sverige eller någon annanstans. Här görs ingen skillnad mellan första generationens estlandssvenskar och andra och tredje generationens, oavsett hur uppblandade dessa är med andra nationaliteter. SOV kan därigenom sägas ha en övergripande och samordnande uppgift, dvs. att vara en förbindelselänk och en sammanhållande kraft. Detta försöker vi förverkliga genom att tillhandahålla möteslokaler och ett gemensamt arkiv för alla estlandssvenskar. Vi vill också betrakta våra aktiviteter såsom hembygdsdagar, kyrkodagar, seminarier och publika aftnar som gemensamma angelägenheter. Vi ser också Kustbon som ett gemensamt organ för alla estlandssvenskar. Detta samarbete vill vi utveckla ytterligare.

Ökat medlemsantal

Genom att vi från och med detta år gjort Kustbon till en medlemstidning har vi också kraftigt ökat vårt medlemsantal som nu ligger över 1 000 personer – ett större medlemsantal än SOV någonsin haft. Vi är mycket glada för att åtskilliga estlandssvenskar som tidigare endast prenumererat på Kustbon nu också blivit medlemmar i SOV. Eftersom Samfundet för Estlandssvensk Kultur (SESK) beslutat lägga ner sin verksamhet kommer vi vid årsskiftet att inbjuda estlandssvenskar i Estland och f d SESK-medlemmar att bli medlemmar i SOV. Vi hoppas därigenom kunna öka vårt medlemsantal ytterligare. Vi tror att vi genom ett större medlemsantal blir en starkare och mer representativ förening som på ett bättre sätt kan tillvarata estlandssvenskarnas intressen.

Ökat samarbete

Vi har tidigare bland annat i Kustbons spalter talat om att bilda en paraplyorganisation för alla estlandssvenskar, ett "Estlandssvenskarnas Riksförbund", enligt samma modell som finlandssvenskarna och esterna i Sverige har tillämpat. Men det har också på flera håll funnits en viss tveksamhet till en sådan radikal förändring. Många upplever att hembygdsföreningarna ännu

har viktiga uppgifter att fullgöra. Vi tror fortfarande på en sådan utveckling, men kanske på något längre sikt – 5-10 år. Vi vill därför i det korta perspektivet – 2-5 år – diskutera ett intensifierat samarbete mellan SOV och hembygdsföreningarna. Låt mig peka på några områden där vi kan öka vårt samarbete:

- Vi har gemensamma lokaler, men vi skulle kanske också kunna utveckla en gemensam kanslifunktion och gemensamma databaserade medlemsregister, för att underlätta arbetet med medlemsregistrering, avgiftshantering och information, t.ex. genom gemensamma hemsidor eller länkar mellan de olika hemsidorna. Det skulle underlätta möjligheterna att informera medlemmarna i de olika föreningarna om program och aktiviteter av olika slag.

- Hembygdsdagar, kyrkodagar, seminarier och publika aftnar är gemensamma aktiviteter för alla estlandssvenskar, där också människor från olika estlandssvenska bygder deltar. Dessa aktiviteter skulle kunna utvecklas ytterligare genom att hembygdsföreningarna också deltar i planeringen av innehållet och utformningen av programmet för de olika evenemangen. Därigenom skulle de kanske ännu mer bli alla estlandssvenskars angelägenhet och skapa ett ökat engagemang. Kanske skulle vi också kunna återuppta några gamla arrangemang såsom höstsamkvämen med dans och julfester för barn eller skapa nya aktiviteter.

- Kustbon är ett gemensamt organ för alla estlandssvenskar, en förbindelselänk mellan Estlands svenskar som det fortfarande står under logon. Kustbon speglar estlandssvenskarnas gemensamma historia men också de olika bygdernas kultur och utveckling. På senare år har Kustbon också öppnat sina spalter för information från hembygdsföreningarna, svenskbyborna och S:t Mikael's församling. Vi vill öka detta samarbete ytterligare genom att inrätta ett redaktionsråd för Kustbon med representanter för hembygdsföreningarna. Där skall policy, strategier och innehåll diskuteras för att Kustbon ännu mer ska bli alla estlandssvenskars gemensamma angelägenhet.

Det finns säkert ännu fler områden där vi kan intensifiera vårt samarbete. Vi vill därför under våren 2003 inbjuda till en fortsatt diskussion och är tack-samma för ytterligare synpunkter.

Framtiden

Vi har under 90-talet haft några stora gemensamma manifestationer som i hög grad varit alla estlandssvenskars angelägenhet, t.ex. firandet av 50 år i Sverige år 1994 med en stor uppslutning på Skansen och firandet av SOV:s 90-årsjubileum år 1999 med jubileumshögtid i Barocksalen på Historiska Museet och en gemensam resa till Estlands svenskbygder med en oförglömlig konsert i Hapsals Domkyrka och avslu-

tande middag i Kuursaal. Vi behöver nu också blicka framåt. Hur ska vi fira 60 år i Sverige? Kan vi rentav börja tänka på att fira SOV:s 100-årsjubileum? Vilken roll kommer SOV och hembygdsföreningarna att ha om 5 eller 10 år? Kanske ska vi redan nu börja fundera på den framtida föreningsstrukturen för estlandssvenskarna. I varje fall behöver den frågan diskuteras.

Sven Salin, ordförande i SOV

Upprop om kraftuttryck i svenskbygderna

I de estlandssvenska bygderna hade de frireligiösa församlingarna och deras väckelserörelser stort inflytande. Att åberopa den onde själv genom att använda hans namn var en stor synd. Det var få människor som vågade göra detta öppet. Därför hittade man på omskrivningar.

Denna del av vår kultur är, vad jag vet, ej dokumenterad. Vi är inte många kvar som ännu minns den uppfinningsrikedom som förekom i de olika byarna när det gällde att hitta på omskrivningar som kunde vara användbara.

Även detta är viktigt att dokumentera. Du som minns uttryck som användes i din by, skriv och berätta det för oss i arkivgruppen. Ditt bidrag är värdefullt och kommer att arkiveras för att i framtiden användas av dialektforskare.

Gör detta enkelt: Skriv på dialekt, skriv den rikssvenska översättningen, byns namn och socknen. Om du vet vem som brukade använda uttrycket, eller i vilket sammanhang det användes, så skriv även det.

Några exempel från Ormsö: "Tatan" - Satan, "He e tå skratten sålv" - Det är då satan själv.

*För SOV:s arkivgrupp
Sven Svärd*

Konfirmandläger i Svenskbygden

Under sommaren 2003 planeras ett konfirmandläger för estlandssvenskar i Estlands svenskbygd. Huvuddelen av deltagarna väntas vara estlandssvenska ättlingar bosatta i Sverige, men vi räknar även med uppslutning av ungdomar från den estländska sidan. Svenskundervisning för barn och ungdom sker ju på flera håll i Estland. Som bekant är svenska ett obligatoriskt språk redan på grundskolenivå på Nuckö. För estlandssvenska ungdomar från t.ex. denna skola kan det svenska lägret bli ett bra tillfälle att utveckla språkkunskaperna.

Konfirmandlägret är ett samarbete mellan Svenska S:t Mikael's församling i Tallinn och SOV. Undervisningen följer Svenska kyrkans riktlinjer. Andra aktiviteter planeras efter dem som anmäler sig, så att var och en får möjlighet att lära känna just sina förfäders hembygd och historia. Lägret inleds under midsom-

marhelgen och konfirmationen sker den 13 juli i den nyinvigda vackra S:t Mikael'skyrkan. Således blir det lätt för anhöriga och vänner i Sverige att under en endagskryssning från Stockholm till Reval hinna delta i själva konfirmationsgudstjänsten.

Svenskbygden med sina öar erbjuder ett rikt fritidsutbud för ungdomarna: bad, sol, volleyboll och grillning vid de härliga stränderna, segling i estlandssvensk allmogebåt vid Aibolands museum i Hapsal och mycket annat. Avgiften för lägret är preliminärt beräknad till 1200 SEK. Mer information finns att tillgå allteftersom detaljplaneringen fortgår. Fyll i den intresseanmälan som finns på SOV:s kansli, slå en signal eller skicka en egen lapp (till SOV:s kansli) med uppgift om namn och adress, estlandssvensk härkomst och eventuell annan information (t.ex. allergier, särskilda önskemål m.m.).

Konfirmandprästen, kyrkoherde Patrik Göransson, nås på adressen Rütli 9, 101 30 Tallinn, Estland.

Tfn: +372 644 1938

E-post: patrik.goransson@eelk.ee

Att få till stånd detta konfirmandläger är en angelägen uppgift och vi ser fram emot stöd och uppslutning.

Varmt välkomna!

Per Ehn, vice ordförande i SOV

Kalendarium 2003

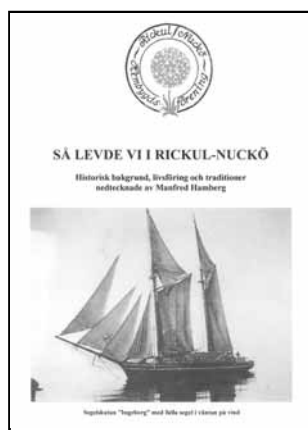
2 februari	Gammalsvenskbyborna förr och nu. Jörgen Hedman m.fl. Roslagsgatan 57 kl. 11.00.
14 februari	Pubafton - Ormsö-tema. Roslagsgatan 57 kl. 18.00.
23 mars	Nuckösläkter under tre århundraden. Göte Brunberg. Roslagsgatan 57 kl. 11.00.
5 april	SOV:s årsmöte. Eesti maja, Vallingatan 32 kl. 13.00.
7 september	SOV:s hembygdsdag - specialvisning av kvarvarande kyrkoföremål. Historiska museet, Narvavägen.

Seminarierna kostar 50 kronor. Lättare förtäring ingår. Anmälan en vecka i förväg till SOV:s expedition.

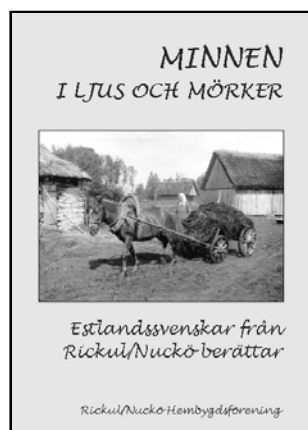
SOV:s expedition på Roslagsgatan 57 i Stockholm är öppen helgfri måndag - torsdag kl. 9.00 - 14.00, telefon 08-612 75 99, e-post song@algonet.se. Om Du planerar ett besök, så ring först! Det kan hända att Ulla-Stina är sjuk eller är frånvarande av någon annan orsak och inte har hittat någon ersättare.

Expeditionen är stängd fr.o.m. den 20 december 2002 t.o.m. den 1 januari 2003.

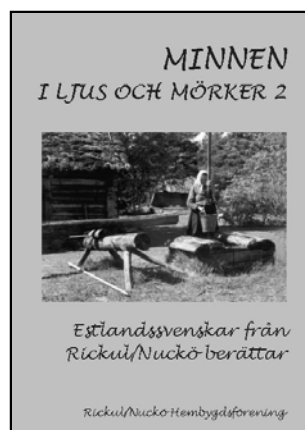
Julklappstips! Köp föreningens böcker!

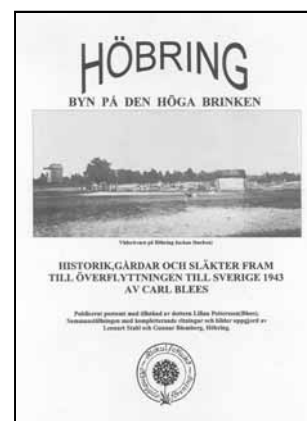
Så levde vi i Rickul/Nuckö
Historisk bakgrund, livsföring och traditioner nedtecknade av Manfred Hamberg. Boken skildrar livet fram till 1944. 50 sidor. Ill. Tryckt 1997. Nytryck 2002. Pris 60:-.

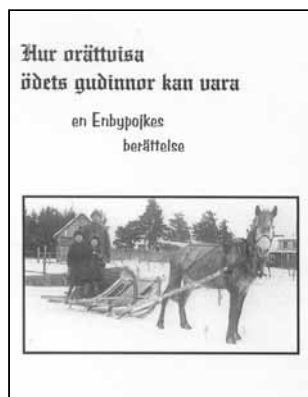
Minnen i ljus och mörker
Estlandssvenskar från Rickul/Nuckö berättar. Personliga berättelser som omfattar tidsperioden från 1860 och fram till överflyttningen 1944 samt även händelser från tiden i Sverige. 271 sidor. Ill. Tryckt 1999. Pris 150:-.

Minnen i ljus och mörker - del 2
Rickul/Nucköbor berättar om vardagslivet hemma i Estland, livet i krigstid och flykten till Sverige. Berättelser även om den första tiden i Sverige och om återseendet med det gamla hemlandet efter att Estland åter blivit fritt. En emigrantberättelse ingår också. 275 sidor. Ill. Tryckt 2002. Pris 150:-.

Höbring
Byn på den höga brinken. Historik, gårdar och slakter fram till överflyttningen till Sverige 1943. Av Carl Blees. Sammanställning med kompletterande ritningar och bilder gjord av Lennart Stahl och Gunnar Blomberg. 55 sidor. Ill. Tryckt 1999. Pris 80:-.

Hur orättvisa ödets gudinnor kan vara
Erling Lembergs berättelse om hur han upplevt sin uppväxt på Nuckö och om de stora förändringar i livet som han och så många andra råkade ut för under andra världskriget. Behållningen av boken går oavkortat till reparationer och underhåll av skolbussen i Birkas. 128 sidor. Ill. Tryckt 2000. Pris 200:-.

Böckerna kan beställas på vår hemsida: <http://hem.passagen.se/rnhem>
De finns att köpa på Expeditionen, Roslagsgatan 57, 1tr ned från gården. Öppet mån-tor 9-14. Kan även beställas per telefon 08-612 75 99 eller fax 08-612 77 85.
Om böckerna skickas per post tillkommer kostnad för porto och emballage.

Ytterligare böcker med anknytning till Rickul/Nuckö

Einar från Rickul.

Einar Hambergs memoarer. 172 sidor. Person- och ortsregister. Illustrerad. Tryckt 1997. Medlemspris 150:-.

Österut med Barbara.

Bygderoman av Edvin Lagman. 212 sidor. Tryckt 1996. Medlemspris 150:-.

Udden - Minnen.

Edvin Lagman tar oss med på en vandring i minnenas landskap. 174 sidor. Tryckt 1997. Medlemspris 150:-.

På fjärran stigar.

En berättelse från andra världskrigets dagar av Herbert Lagman. 250 sidor. Tryckt 1998. Pris 100:-.

70 år sedan tillkomsten av Birkas folkhög- och lantmannaskola 1920-1990.

Listor och klassfoton över deltagarna i de olika årskurserna samt foton som visar hur skolbyggnaderna såg ut och som återger scener ur arbetslivet på skolan. Redaktör: Tomas Dreijer. 72 sidor. Illustrerad. Tryckt 1990. Pris 140:-.

Knutas-Erik - vallpojke.

Sven Borrmans historiska roman. 99 sidor. Tryckt 2000. Pris 100:-.